

Storfeavlen på Ørlandet opp gjennom årene frem til i dag.

Karl Rædergård, Svein Olav Ulset og Reidar Hernes hadde dette emnet til Mimrekaffen i Yrjar Heimbygdslag den 4. februar 2019 på Ryggen.

Omkring midten av forrige århundre lå nye ting, som dels i lengre tid hadde vært i emning, og ventet på å bli tatt i bruk i norsk jordbruk. Skulle det nye innpasses og nyttiggjøres, organiserings- og rettleidningsarbeid m. m.

Da behovet for denne felles ledelse ble tilstrekkelig bevisst, var det bare staten som kunne ta på seg oppgaven, noe den også gjorde ved å ansette 3 veiledere eller statsagronomer i 1854. Da vårt land ikke hadde skole forutdannelse av veiledere i jordbruk før 1959, var to av de ansatte svensker. Den ene av dem var Johan Lindekvis, som var både veterinær og agronom. Han fikk etter et par år som oppgave å arbeide for husdyrbruket og lage en langsiktig plan for husdyravlen.

Planen gikk ut på å bruke skotske Ayrshirerace i stedet for utenlandske raser som var brukt før. Dyr ble innkjøpt og plassert på landbrukshøyskolen på Ås. Dette ble kritisert av mange som mente dette var feil. Etter 20 – 30 år viser det seg at denne rasen er spredt over det meste av landet.

I Trondheim 1859 var Lindekvis tilstede og gjorde rede for sitt syn på det norske storfe i forhold til sin størrelse og foring hadde upåklagelig mjølkeevne. Dyra var dessuten små, uanselige og finttærende, d.v.s. de åt grovforet dårlig, og hadde underordnet verdi til fetning og slakt

Utviklingen i Trøndelag var at ayrshirekrysningen var bedre mottatt enn ellers i landet. Det viste seg at det var 4 besetninger som fremhevet seg avlsmessig, ei i Lundamo, Horg, Ree og Stjørdal. Disse solgte en del avlsdyr i hele Midt-Norge, og rasen ble kaldt Rødt Trønnderfe.

Et særtrekk for Trøndelag var den alminnelige enigheten i avlens framgangslinjer, både innen og mellom distrikter, som mange forhold gir bud mellom. Ifølge statskonsulent Morseth fant oksekalvene av Ayrshire vei til de mest avsides steder i fjellbygdene og ved kysten.

I 1918 ble Statens Stambokkontor opprettet, og da hadde vi 6 storferaser:

- 1 Rødkollene
- 2 Telemark og telemarkslignende fe
- 3 Opplandsk dølefe
- 4 Vestlandsfe (herunder Lyngdal og Jærfe)
- 5 Det Røde HornedeTrønnderfe og Målselvfeet
- 6 Rørosfeet og Nordlandsfeet.

Det ser ut som interessen for storfeavl økte her i vårt område like etter århundreskiftet, allerede 15. juni 1901 ble Central feavlslag stiftet i området Ryggaunet – Brekstad. Oksen Normand ble innkjøpt. Etter hvert ble det dannet flere lag:

Fram feavlslag, Østråt – Vestråt

Ørland feavlslag, Opphaug – Døsvik – Innstrand

Uthaug feavlslag, Uthaug – Utsrand – Hoøya

Grande feavlslag, Grande – Beian – Flatnes

Videre ser det ut som at det ble opprettet et hovedlag, Yrjar med styre sammensatt av medlemmer fra alle 5 lagene. Dette skjedde i 1955 i forbindelse av innkjøp av 3 okser fra Finland, Strømna Vyche, Litoist Ula og Øverby Lux, alle født i 1953. Etter det vi kan finne ut var det Sogneselskapet som kjøpte og importerte oksene og Yrjar feavlslag som overtok oksene for kr 10 000,- fra Sogneselskapet.

Etter å ha bladd gjennom Gårdstambøker og årsutskrifter fra husdyrkontrollen for gården Ryggen fra 1926 til 1962 fant vi ut at disse stamoksene er brukt:

	Nordmand	1902	
1250	Meik	ca 1922	eier Central feavlslag
1474	Snørknut	1926	
2096	Nørre	1926	
2188	Losse Berg	1928	
1481	Aron Lundseth	1926	
2175	Snøregutt	1927	
5500	Rasmus		Grande feavlslag ?
5622	Rune		«
3310	Balder		
3976	Brunar Berg		
4041	Rødfinn	1940	
	Bellmann	1946	
5788	Normann		Grande Feavlslag, sto hos Ottar Solbu
6284	Bergmann	1951	
6144	Bjarke	1950	

	Varde	1952	slakta grunnet ville ikke bedekke	
5684	Morris	1947		
6291	Kvint	1954		
6840	Littoisten Ula	1956	Yrjar feavlslag, sto hos Johan Rønne	
6842	Pilot Fornebu	1956	?	Sto hos Eivind Grinnen
6727	Jarl	1956	Vallersund, ku kjøpt der	
6776	Sivert	1957	?	Sto hos Bjarne Uthaug
6836	Strømna Vyche	1955	Yrjar feavlslag	sto på Prestegården, Erling Borg
6140	Falk	1959		
670	Thilsar	1961		
754	Trømnes	1962		
	Øverby Lux	1955	Yrjar feavlslag	

Dette viser okser i ett område, ca 1/5 – del av Ørlandet, så dette med stamokser var viktig for avlen. Det tok mye tid og gå til okse for å bedekke kyr, og ofte måtte ungene eller bondekona være med å jage på når kua stoppet og ikke ville gå.

Den 28. februar i 1939 ble Norsk avlsforening for Rødt og hvitt Fe, NRF dannet etter diskusjoner og møter over flere år. I NRF – rasen ble det slått sammen mange raser, også Rødt Trønderfe, som de mente var for små til å ikke blande inn annet blod.

I 1958 startet en ny tid, INNSEMINERING!

Den 13. april i 1959 ble 67 Fagerlin født på Ryggen etter en av NRF sine 1. premieoksen 372 Yli Lemu.

Mye diskusjoner om inseminering var bra, hvordan vil dyrene oppføre seg ved bunst i fremtiden når oxen ikke gjør jobben? Mange var skeptiske til dette, så enkelte venta i 2-3 år før de torde å bli med på dette. De første årene var det mange som brukte gårdsokse til ungyr og kviger, dette har jo også vært praktisert mens vi hadde stamokser. Med inseminering sparte bøndene mye tid når de slapp å gå med kua til okse, men det kostet mere i penger på kort sikt. Det viste seg at avlsmaterialet var mye bedre enn det vi hadde, større og bedre dyr. Etter hvert ble NRF oksene gransket og da fikk vi se hvordan de lå an for de forskjellige egenskapene f.eks. lynne, utmelkingshastighet, kalvingsvansker, jurform, avstand spenespiss bås, fettprosent og proteinprosent i melka osv.

Helsekort for alle kyr i kukontrollen ble innført i 1974, dette for å rapportere inn til tin og NRF.

I dag begynner NRF- rasen og nærme seg et punkt der vi må passe på så det ikke blir innavl, men ved bruk av dataverktøy går det bra enda.

Allerede først på 1900 -tallet ble det arrangert Fylkesutstillinger gjerne i et område med 2-3 kommuner som varte i 2 dager og Utvalgskuer i mindre områder for storfe.

Premiering og klasseinndeling:

Klasse 1 Kyr med indeks på grunnlag av minst 180 fordager. For kyr med bare ett Avdrottsår må avstanden mellom 1. og 2. kalving ikke være mere enn 15 måneder.

Klasse 2 Kyr som ikke kan stilles i klasse 1.

Klasse 3 Kviger over 1 år.

I klasse 1 kan det gis 1.premie kvit sløyfe 2.premie rød sløyfe og 3. premie blå sløyfe, i klasse 2 kan det gis 2. og 3. premie og i klasse 3 kan det gis værnepremie, gul sløyfe.

I bedømmingen gis det poeng for Kropp og bein fra 1 til 10 poeng, for Jur og spener fra 1 til 5. poeng. For kviger gis det poeng for kropp og bein (eksteriør) fra 1 til 10 poeng.

Alle kyr og kviger som fikk utmerkelse på utstilling, sløyfer i en eller annen valør fikk også klipt hull i høyre øre. Dette ga 5 kr i avslag ved parring av en godkjent avlsokse. Prisene på 50-60 -tallet var 20 kr uten hull og 15 kr med hull i øret.

På samme tid var det vanlig her i området at den som tok ut en gårdsokse for parring av kyr og kviger til naboer fikk 5 kr.

På litt større utstillinger ble det som regel kåret det beste dyret i hver klasse, disse fikk en gavepremie pokal eller sølvskjeer + sløyfe med en rosett på.

Det første utvalgskue eller utstilling som det er kyr fra Ryggen med på er den 3. august i 1933, der deltok kua Ringøy født i 1923, far 1250 Malik, og fikk 3. premie.

Etter krigen kom det i gang ganske fort med storfeutstillinger, dette var populært og ble nesten som en folkefest med mye fagprat om både avl og foring.

Reidar Hernes